

WYSTAWA
**„KU NIEPODLEGŁEJ. POWSTANIE WIELKOPOLSKIE
W ZBIORACH BIBLIOTEKI KÓRNICKEJ”**

(19 IX – 16 XII 2018)

W 2018 roku przypadła 100. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości. Dla upamiętnienia tego wydarzenia w Bibliotece Kórnickiej została zorganizowana wystawa zatytułowana „Ku Niepodległej. Powstanie Wielkopolskie w zbiorach Biblioteki Kórnickiej”. W Sali Czarnej zamku zaprezentowano oryginały powstań-
czych dokumentów, zdjęcia, odznaczenia i egzemplarze prac o powstaniu.

Do ciekawszych eksponatów należała rękopiśmienna mapa (sygn. M II 267) o wymiarach 30 × 38 cm. Przedstawiała ona centrum Poznania, tzw. Ring cesarski, wyznaczony dzisiejszymi ulicami: Królowej Jadwigi, al. Niepodległości, Solną, Wolnicą, Małe Garbary i prawobrzeżną Śródkę oraz fragment dzielnicy Miasteczko z kościołem św. Rocha. Mapa powstała najprawdopodobniej około 1919 roku. W katalogu kartograficznym Biblioteki Kórnickiej widnieje wpis – „prawdopodobnie mapa przygotowana dla potrzeb powstania wielkopolskiego”. Na mapę zostały naniesione różne obiekty, które ponumerowano i opisano. Autorem tych wpisów – i być może całej mapy – jest najprawdopodobniej Zygmunt Celichowski (1845–1923), którego syn Stanisław (1885–1947) był dowódca Kompanii Kórnickiej w powstaniu wielkopolskim. Kompania Kórnicka została dofinansowana z kasy dóbr Biblioteki Kórnickiej, zarządca Zygmunt Celichowski, z polecenia Władysława Zamoyskiego, wypłacał również zapomogi dla rannych oraz sfinansował pogrzeb poległych. Mapa jest najprawdopodobniej odwzorowaniem planu Poznania sprzed 1838 roku wydanego przez Hoffmanna, a znajdującego się również w zbiorach Biblioteki Kórnickiej. Świadczy o tym chociażby podobna numeracja obiektów czy też skala. Zasadniczą różnicą między tymi dokumentami jest istnienie ul. Nowej (obecnie Ignacego Paderewskiego), przebitej w 1838 roku, oraz zaznaczenie nowych obiektów, których nie ma na mapie Hoffmanna. Można

uznać, że mapa jest swego rodzaju odzwierciedleniem działalności Kompanii Kórnickiej w Poznaniu.

Pokazano również prace dyplomowe pisane w latach 60. i 70. XX wieku w Studium Nauczycielskim w Poznaniu pod kierunkiem Ludwika Gomolca¹. Tworzą one zbiór dotyczący najczęściej historii miasteczek, wsi, regionu, skąd pochodzili ich autorzy. Pisane były według schematu „Moja miejscowość podczas powstania wielkopolskiego” lub „Moja miejscowość w latach 1914–1945”. To sprawiło, że zapisany tam obraz wydarzeń był budowany na źródłach pierwotnych, niepowielanych, na relacjach bezpośrednich świadków. Autorzy docierali do żyjących jeszcze wówczas powstańców wielkopolskich i zamieszczali ich wspomnienia w swoich opracowaniach. Prace te zawierają również niepublikowane nigdzie dotąd fotografie, dokumenty, zaświadczenia (zbiór liczy prawie 200 jednostek).

Zaprezentowano materiały nadsyłane na różne konkursy ogłaszane cyklicznie w powojennej Polsce. Szczególnie cenne są wspomnienia Zygmunta Wieliczki² i Stanisława Nogaja³.

Bardzo interesujące są oryginalne wspomnienia Niemców z walk powstańczych – jedno dotyczy frontu północnego, a drugie momentu wybuchu powstania w Poznaniu 27 grudnia 1918 roku. Ten ostatni dokument jest o tyle ciekawy, że przedstawia relację niemieckiego oficera, który z Torunia wioził żołd do garnizonu poznańskiego. Według raportu, który złożył swoim przełożonym, pieniądze mieli mu zabrać powstańcy.

Pokazano również ordery i odznaczenia nadane za udział w powstaniu. Dwa historyczne mundury zaprezentowane na wystawie zostały użyczone przez dowództwo 12. Wielkopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej, która swą tradycję

¹ Ludwik Gomolec (1914–1996) – działacz społeczny, historyk, krajoznawca. Autor wielu książek i artykułów dotyczących historii Wielkopolski, ceniony popularyzator. Przez lata zgromadził potężne archiwum materiałów, zawierające wiele unikatów i białych kruków. Po jego śmierci archiwum uległo rozproszaniu, wiele materiałów zaginęło. Część spuścizny trafiła do Biblioteki Kórnickiej.

² Zygmunt Wieliczka (1890–1975) – uczestnik powstania wielkopolskiego, publicysta, historyk. Pod koniec życia napisał opracowanie *Na pożegnanie* (1971 r.), będące podsumowaniem jego wieloletnich sporów, polemik z innymi uczestnikami powstania, jak i krytycznym komentarzem literatury dotyczącej powstania wielkopolskiego.

³ Stanisław Nogaj (1897–1971) – jeden z zasłużonych bojowników o niepodległość i wyzwolenie ziem polskich spod zaboru pruskiego. Uczestnik powstania wielkopolskiego, śląskiego, wojny na Wschodzie. Na czele swojego oddziału dokonywał walecznych czynów w czasie bojów o Ławicę w Poznaniu, w Szubinie czy Szamocinie. Na wystawie pominięto kontrowersyjne działania jego oddziału. W naszych zbiorach znajdują się unikatowe, poszukiwane od dekad przez wielu historyków relacje Stanisława Nogaja z walk na froncie północnym.

buduje w nawiązaniu do pamięci powstania wielkopolskiego. Ekspozowano również unikatowy album poznańskiego fotografa Kazimierza Gregera (1887–1967) zawierający fotografie z 1919 roku.

Zbiory uzupełniała bogata literatura przedmiotu – opracowania, syntezy, zbiory wspomnień. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje broszura z 1919 roku *Jak powstał i działał „Heimatschutz”*, która zawiera relacje o zbrodniach popełnianych przez Niemców podczas powstania wielkopolskiego.

Autorami wystawy byli Małgorzata Potocka i Łukasz Jastrzęb.

Łukasz Jastrzęb